

הלכות שבת סימן רמח

ביאורים ומוספים

סימן רמח

דין המפליג בספינה וההולך בשירא בשבת

[משנ"ב בהקדמה]

שָׁמָּא יצטרף הישראֵל לעשות מלאכה בעצמו בשבת משום פקודת נפש⁽¹⁾ וכו', או שיצטוו האינו־יהודי בעל הספינה עבורו מלאכה⁽²⁾ וכו', או משום אסור תחומין⁽³⁾ וכו', משום בטול מצנת ענג שבת⁽⁴⁾, דְּכָל שְׁלֵשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים יֵשׁ לָהֶם צַעַר⁽⁵⁾ מִחֶמֶת נְעֻנּוּעַ הַסְּפִינָה, שְׁגוּפוֹ מִשְׁתַּבֵּר⁽⁶⁾.

1) כן היא דעת הבעל המאור, כמובא בשעה"צ (ס"ק א). ומכך שלדבר מצוה מותר להפליג, הוכיח הקהלות יעקב (שבת סי' טו) שהאיסור שלא להכניס את עצמו לידי חילול שבת הוא רק מדרבנן, שהרי אם הוא מן התורה היה אסור אף לדבר מצוה. ואף שלדעתו אסור למול תינוק בשבת אם נשפכו המים החמים [ראה שבת נג, א מדפי הרי"ף], ומוכח שאסור לאדם להכניס את עצמו לסכנה בשבת אפילו לדבר מצוה כשיודע שיצטרך לעשות על ידי כך מלאכת פיקוח נפש, ועל כרחק שהוא אסור מהתורה ודוחה מצות מילה, ביאר הקהלות יעקב שהמל בשבת מכיון שכבר התחייב היום בשביתת השבת, כל מעשה שיעשה שמחמתו יוכרח לחלל שבת, נחשב כמתחיל עכשיו חילול שבת, מה שאין כן כאן שמפליג קודם השבת אינו אסור אלא רק מדרבנן. וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"ח ס"ק א) שהמכניס את עצמו לסכנה בשבת עצמה באופן שיבוא על ידי כך למלאכת פיקוח נפש, עובר על איסור דאורייתא.

מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק א) שבכל אופן הוא רק איסור מדרבנן, שמן התורה אין חילוק בין קודם שבת לשבת עצמה [וראה קובץ הערות (סי' כג) שגם נקט שבכל אופן הוא רק מדרבנן וחילוק בין המכניס את עצמו לפיקוח נפש בשבת, ובין המכניס את עצמו לפיקוח נפש בערב שבת].

וכן לעשות פעולה או להכניס את עצמו למצב שלא יוכל לקיים מצוה, כגון לקחת כדור שינה לפני קיום מצות אכילת מצה וכדו', דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם שעה"צ ס"ק ח) שאסור, והוסיף, שכמו כן מוטל על אדם לדאוג לפני זמן קיום המצוה שיוכל לקיימה, ולפיכך יש לדאוג לפני השינה להתעורר בזמן, כדי שיוכל לקיים את מצוות קריאת שמע ותפילה.

ומדון זה שמוותר להפליג לצורך מצוה, למד הגרש"ז אויערבך (שש"כ פל"ב הע' צו ובחי"ג שם), שאף מי שיש לו צורך בנייתוח שאינו דחוף, ויש חשש שמא יגרם על ידי זה חילול שבת, אם יכול הוא לקבועו בתחילת השבוע, צריך הוא לעשות כן, אלא אם כן אין הרופא יכול לנתחו אלא בימים הסמוכים לשבת, שבאופן זה נחשב הדבר כצורך מצוה ומותר. [וראה ביה"ל להלן (סי"ב ד"ה ופוסק), שצידד שאין להתיר משום צורך מצוה אלא במקום שאין ודאות שיהיה חילול שבת].

2) ואם מלחי הספינה ומנהיגיה הם יהודים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קו ס"ק י"ב) שאסור להפליג בה אף מתחילת השבוע, שכיון שאסור ליהנות ממלאכת ישראל, ההעושה כן עובר על איסור לפני עור. ואף אם גם בלעדיו תפליג הספינה עם יהודים אחרים, כתב שם שמי"מ אסור הדבר לכל הדעות, או משום לפני עור, או משום ימטיע ידי עוברי עבירה. והוסיף, שאפילו לשיטת השי"ך (יוד"ד סי' קנא ס"ק ו) שכשעובר העבירה הוא עושה במויד, אין איסור ימטיע, מי"מ אסור לעשות כן משום איסור הגאה של מעשה שבת. וכעין זה כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פט"ז תשובה ה).

מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' צב) כתב, שבספינות של ימינו, אם אין אפשרות בידי הנוסע להעמיד את הספינה בשבת, מותר לנסוע בה אף אם מנהיגיה יהודים [ומ"מ לא יתנה מן המלאכות שעושה הישראל עבורו, כגון מהדלקת האור וכדו']. והוסיף (ספר זכרון שירת יונה), שאין להקל בזה אלא למי שיודע בעצמו שלא יתנה מכך שיקדים לבוא יום אחד מהר יותר, כגון אדם שאין לו קושי בהפלגה [שאו אינו תנה מהפלגת המנהיגים היהודים בשבת], ומ"מ מיום ה' ואילך אין להקל בזה בכל אופן. והגר"ש אלישיב הורה (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ב הע' 20), שאין להסתמך על היתר זה לנסוע בספינה שמנהיגיה יהודים אלא במקום צורך גדול או במקום חולי.

ולגבי מלאכת נכרי עבור ישראל בהפלגת ספינת קיטור [אף בספינה שמלחיה נכרים והישראל נמצא בה בשבת, ולא עבר מערב שבת על איסור כניסה לספינה להפליג], כתב בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סי' נח) שכיון שלפי רוב הנוסעים מתרבה כח המנוע של הקיטור, נחשב הדבר כאילו נעשתה המלאכה אף בשביל ישראל, ואסור. ובשו"ת אגרות משה (שם) כתב על ספינת קיטור של ימינו, שכיון שאין הנוסעים היהודים עושים מעשה, מותר להפליג בה בתחילת השבוע.

וספינה של נכרים המושכרת לישראל, כתב בשו"ת אגרות משה (שם ח"ב סי' סג) שדינה כספינה של ישראל, שאסור אם הפועלים והמנהיגים הם יהודים, אך אם הפועלים והמנהיגים הם נכרים יש להתיר בתחילת השבוע. כיון שגם העובדים רוצים להגיע יום אחד קודם, הם עושים אדעתיה דנפשיה, ובמיוחד בנטיעה לארץ ישראל שהיא מצוה.

3) וכן לנסוע ברכבת או בחשמלית של נכרים, כתב בשו"ת חתם סופר (ח"ו סי' צו) שאסור, כיון שיש בדבר משום איסור תחומין, ואף לסוברים שלמעלה מעשרה טפחים אין תחומין, מ"מ ברוחב ד' טפחים יש איסור תחומין אף למעלה מעשרה, ולכן אסור לעלות על רכבות אלו אף ג' ימים קודם השבת אם יודע שישע בהן בשבת, וכן כתב בכלכלת שבת (דיני מלאכת שבת אות ט). והוסיף החתם סופר (שם), שאסור לנסוע ברכבות אלו אף במקומות שאין בהם משום איסור תחומין, שאינו יוצא מתחום שבת, בכל זאת מכיון שגופו מתנדנד בנטיעה יש בזה משום שבות מן התורה לדעת הרמב"ן [ויקרא כג כד, הביאו הביה"ל לקמן (סי' תד ס"א ד"ה ואין)], שצריך לשבות מכל טורח תעמל.

וכן לענין טיסה במטוס [על ידי נכרי], כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קו ס"ק טז) שאף אם יתחיל לטוס לפני השבת, אסור לעשות כן, הן משום צער הטיסה, שכתב הרמב"ן (שם) שאסור מן התורה, והן משום איסור תחומין, והן משום שנהנה הישראל ממלאכת הנכרי.

4) אך להפליג סמוך ליום הכיפורים, כתב בספר טהרת השולחן [הובא בילקוט מפרשים לשו"ע הוצ' מכון י-ם] שמוותר לטעם זה.

5) ובעיקר הטעם של צער, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"ח ס"ק א) דהיינו שגורם לו שלא יאכל, ולא יוכל לקיים את מצות עונג שבת.

ועיקרת שן, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שמוותרת אפילו תוך ג' ימים לשבת, כיון שבדרך כלל אין הכאב נמשך אלא יום אחד, ומי"מ אין לעשות זאת בערב שבת, כיון שהכאב עלול להימשך לתוך השבת.

6) ואדם שאינו מתרגל לנטיעה בספינה אף אם מפליג בתחילת השבוע, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ד) שלא מסתבר **המשך בעמוד הבא**

הלכות שבת סימן רמח

רמח דין המפליג בספינה וההולך בשבילי בשבת, ובו ד' סעיפים:

א שבת י"ט ב שם
יכנסא קפא, ורפ"ט
פסקי כד ורפ"ט
ג שם ופ"ט

א מתר להפליג בספינה (א) אפלו בערב-שבת אם הולך לזכר (ב) מצוה, (ב) בפוסק עמו (ג) שישבת, ואם אחר-כך לא ישבת אין בקך פלוס. יאכל לזכר הרשות אין מפליגין בספינה (ד) פחות משלשה (ז) ימים (ה) קדם השבת. הגה אכל קדם (ג) שלשה ימים שרי (ו) אפלו בספינה שמושכים אותה על-ידי בהמות, (ז) ואפלו אין בגבה המים (ז) עשרה טפחים (מהרי"ק שורש מ"ה), (ח) ואפלו במקום שיצטרף הישראל

באר היטב

(ב) מצוה. אכל בשבת אסור, דהא לא יוכל לפסק עמו שישבת, ע"ג. ונכס' אלהו רבה חולק על מ"א בזה והוכיח דלזכר-מצוה מתר אפלו בשבת, והטור דוקא לבתחלה קאמר שיפסק עמו שישבת, ואם אינו אפשר

משנה ברורה

היה קדם שזכנס בכאור דברי השלחן-ערך נעתיק לשון הבריתא הנאמר בזה במקרא דף י"ט. תני רבנן: אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קדם לשבת. במה דברים אמורים, לזכר הרשות, אכל לזכר-מצוה שפיר דמי, ופוסק עמו על-מנת לשבת ואינו שובת, דברי רבי; וכן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך. ומצור לצידון נשואו מהלך יום אחד. אפלו בערב-שבת מתר. עד כאן לשון הבריתא. והנה הרבה טעמים נאמרו על זה בפוסקים. (ב) יש אומרים הטעם, שמא יצטרף הישראל לעשות מלאכה בעצמו בשבת משום פקוח-נפש⁽¹⁾, דמקום סכנה הוא; (ג) או שיעשה האיני-יהודי בעל הספינה עבורו מלאכה⁽²⁾ בקשירת הקלע ושאר חלולים; (ג) או משום אסור תחומין⁽³⁾, כמבאר בבית-יוסף באריכות. והרי"ף סבירא לה, דאי משום חשש מלאכה או תחומין, ודאי היה אסור אף קדם שלשה ימים, וגם לזכר-מצוה לא היה מתר, אלא דעקר האסור משום בטול מצות ענג שבת⁽⁴⁾, דכל שלשה ימים הראשונים יש להם עצרה⁽⁵⁾ מתמת נענוע הספינה, שגופו משתבר⁽⁶⁾, וכדקתיב "יחוגו ויגורו פשכור", וגם מתמת סרחון העולה מן הימים המלוחחין, ואין רוחו חוזרת לבוא עד אחר שלשה ימים שהרגל בזה, וכמו שכתוב סעיף ב. (ד) ויש אומרים דהטעם שאסור להפליג בספינה הוא מפני שגורא כאלו צף וישט על-פני המים בשבת, וזהו אסור לכלי עצמא מפני גזרה שמא יעשה חבית של שטיין, וכדלקמן בסימן שלט; וקדם שלשה ימים שרי, דעל-ידי שהצורך להפליג זמן הרבה קדם שבת אינו לה הפך ולא יבוא לעשות חבית של שטיין. ואותן הפוסקים הנ"ל דסבירא להו דהטעם הוא משום מלאכה או משום תחומין, מה שחלק הבריתא לדידהו בין תוף שלשה ימים לקדם שלשה ימים הוא, משום דשלשה ימים קדם שבת מקרי קמא שבתא, ותל עליו להזהר שלא יבוא לידי חילול שבת, אכל קדם שלשה ימים, דהם מקרי בתר שבת העבר, עדין לא חל עליו אזהרת שבת הפאה ושרי להפליג בהם, וזו אף אם יצטרף אחר-כך לבוא לידי חילול שבת משום פקוח-נפש, שרי. והנה המחבר, אף שנמשך בסעיף ב אחר הרי"ף, שהעתיק פרושו, מפל מקום גם הוא סבירא לה כהפוסקים דקדם שלשה ימים שרי אף במקום שיצטרף אחר-כך לבוא לידי חילול שבת על-ידי מלאכה, וכמו שכתב סעיף ד [ועיין במה שכתבנו שם], אלא דסבירא לה דאף (ס) אי לא היה בו שום חשש מלאכה ותחומין נגזר שיהא פלה של איני-יהודי, דכשעשה בה מלאכה מתקמא אדעתיה דאיני-יהודי נעשה, וגם היא במקום שפועל יתר מעשרה טפחים, דאין בזה משום אסור תחומין להרבה פוסקים, וכדלקמן

בסימן תד, עין שם, אפלו הכי אסור משום בטול ענג שבת לחוד. ועתה נבוא לבאר בענין השם את דברי השלחן-ערך:

א (א) אפלו בערב-שבת. תינו, אף דבנדאי לא יקנים ענג שבת

על-ידי זה⁽⁷⁾, כמו שכתב המחבר בסעיף ב, אפלו הכי מתר, פיון

דלצורך מצוה הוא, ונקמא לן דפוסק במצוה פטור מן המצוה; ולא

מבטיא אם הספינה הולכת במקום שהמים עמקים יותר מעשרה

טפחים דמתר ואין לחש לציאת חוץ לתחום, דנקמא לן אין תחומין

למעלה מעשרה טפחים, אלא אפלו יש מקומות שהמים מועטין

פחות מעשרה טפחים, גם-כן מתר לצאת בערב-שבת בספינה, פיון

שהוא לזכר-מצוה [א"ר: (ב) ופוסק עמו וכו']. כתב המגן

אברהם, דבשבת אסור להפליג אפלו לזכר-מצוה, דהא לא יוכל

לפסק עמו שישבת ולא לה⁽⁸⁾, ויש שמצדדים דאפלו בשבת שרי לזכר-

מצוה. ועין בשערי-תשובה סוף סימן זה ובתייא-אדם כלל ד:

(ג) שישבת. בין אם הוא מפליג בערב-שבת בין מקדם, פיון שהוא

תוף ג' ימים הסמוך לשבת [ט"ז]. בספר עלת-שבת נסתפק, אם אי

אפשר לו לפסק, כגון שהאיני-יהודי אומר לו שלא ישבת וכהאי

גונא, אי מעכב או לא, (ה) והסכימו רב האחרונים דהפסיקה הוא רק

למצוה בעלמא ואינו מעכב: (ד) פחות משלשה ימים. דתינו, ביום

רביעי בשבת אסור מ"א בשם הרבה אחרונים. אכל הגר"א הביא

בשם הרבה ראשונים, דהשלשה ימים נחשבינ עם השבת גופא,

וביום רביעי מתר⁽⁹⁾. ועין שם שכתב שפן מוכח בתוספתא ובריראשלימי:

(ה) קדם השבת. והוא הדין (ג) קדם יום-טוב, דיום-טוב ושבת

שוין, (ג) וכן ביום-טוב שני אין מפליגין⁽¹⁰⁾: (ו) אפלו בספינה וכו'.

רוצה לומר, דלא יקמא דדמי להליכה בקרון דאסור לפע בשבת

אפלו אם ישב בתקרין קדם שלשה ימים. ועין בסעיף ב בהג"ה,

דלפי מה שרגילין למשך הספינות בבהמות בנהרות, אפלו בתוך

שלשה ימים (ד) מתר להפליג, אלא דנקט קדם שלשה ימים משום

שאר ספינות [הגר"א: (ז) ואפלו אין בגובה וכו']. דהנה אמינא

דאסור משום תחומין, קא משמע לן דלא, והטעם, פיון שהתחיל

קדם שלשה ימים, וכמו שכתב לקמא: (ח) ואפלו במקום וכו'.

הטעם כמו שכתבנו למעלה, דשלשה ימים קדם השבת שכיחם לשבת

הפא, ותל עליו להזהר שלא יבוא לידי חילול שבת, וכשנצא בתוך

הזמן הזה הרי הוא כאלו מתנה לחלל עליו את השבת; אכל קדם

לזה שכיחם לעשרה טפחים שערב, וכיון שהפליג בהתר אין לו להמנע מתמת

שבת הפא, שאז אם יצאע לו סכנה ויצטרף לחללו משום פקוח-

נפש

(ב) הוא שיטת הנו"ה: (ג) הרמב"ן: (א) שיטת הנו"ח: (ד) הוא שיטת התוספות: (ה) דלא כל הפוסקים סוברין כהנו"ה, וילכך המיר הרמב"ן בספינה שישלשה ימים ימים, עין בר"ן ובית-יוסף: (ב) אף דמהפגן-אברהם סעיף קטן א משמע דהוא לעפוכא, האליה רבה סובר דאין קפידא בזה, וכן מוכח מהש"ך יורה-דעה סוף סימן רטו, עין שם, וכן פתב הגר"ז, ובפרט דהטור פוסק פרבן שמעון בן גמליאל דאין צריך לפסק עמו כלל, ולא יחידאה הוא בזה, כי ברבנו חננאל שזכינו עמה לאורו כתוב בהדיא גם-כן דהלכה פרבן שמעון בן גמליאל נגד רבי, דהלכה כרבי מחברו ולא מאביו. וצריך עיון על פסק השלחן-ערך דפסק כהרמב"ם נגד הטור בזה, ותלא בחשן-משפט סימן רצ סעיף טו פסק בהדיא שם להלכה פרבן שמעון בן גמליאל נגד רבי, דאין צריך לחשב עמו; וגם על הרמב"ם גופא קשה, דשם פסק כרשב"ג נגד רבי והכא פסק להפוך, וצריך עיון. אחר-כך מצאנו מקצת מזה בפריימג'דים: (ג) דכל השערים הנאמרים בפתיחה שפך גם ביום טוב⁽¹¹⁾: (א) מגן-אברהם בשם פוסקים: (ד) וכן הקשה בחיובי רבי עקיבא אינר, וקשיחם הוא משום דקדם בהמות המושכות ספינה הוא בנהר ולא בימים, ואף דאפן ההתר לקמן הוא דוקא בלמעלה מעשרה, מפל מקום הקשה שפיר, דתחלת דברי רמ"א מירי גם-כן בלמעלה מעשרה:

הלכות שבת סימן רמה

(ט) לעשות אחר-כך מלאכה בשבת להוליך הספינה (ריב"ש סימן קנב). וְיָאם הוּא דְרָךְ מוּעַט, כְּמוֹ מַצוֹר לְצִדוֹן *שָׂאִין בִּיגֵיהֶם כִּי אִם מִהֲלֶךְ יוֹם אֶחָד, מִתַּר הֶפְלִיג בְּעֶרְב־שַׁבַּת (י) בַּבֶּקֶר, (יא) מִפְּנֵי שְׂאֵפְשׁוֹר שְׂבִיגֵי (ה) שֶׁם קֹדֶם הַשַּׁבָּת. הוֹמְקוֹם שְׂנֵהְגוּ שְׂלֵא לְהַפְלִיג בְּעֶרְב־שַׁבַּת כִּלְלִי, אֶפְלוּ דְרָךְ מוּעַט אִין מִפְּלִיגִין: כ' יְהֵא דְאִין מִפְּלִיגִין בְּסַפִּינָה פְּחוֹת מִשְׁלֵשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת, הַשַּׁעַם מִשׁוּם עֲנָג שַׁבַּת, שְׂכַל שְׁלֵשָׁה יָמִים הֵרְאִשׁוּנִים יֵשׁ לָהֶם צַעַר (ו) וּבִלְבּוֹל. וְיִדְוָקָא לְמַפְלִיגִים בַּיָּמִים הַמְּלוּחִיִּים, אֲבָל בְּנִהְרֹת אִין שׁוּם צַעַר לְמַפְלִיגִים בְּהֶם, וּלְפִיכֶךָ מִתַּר לְהַפְלִיג בְּהֶם (יב) אֶפְלוּ בְּעֶרְב־שַׁבַּת. (יג) וְיִהוּא שְׂלֵא יְהֵא יָדוּע לָנוּ שָׂאִין בְּעַמְקָם עֲשָׂרָה טַפְחִים, טְאָבֵל בְּמִקּוֹם שְׂדוּעֵ לָנוּ (יד) שְׂמַקְרָקֵע (ו) הַסַּפִּינָה לְקַרְקַע הַנְּהָר פְּחוֹת מִעֲשָׂרָה טַפְחִים, (טו) אָסוּר (לְצַאת חוּץ (ט) לְתַחוּם) מִשׁוּם אָסוּר תַּחּוּמִּין: הַגַּה וְכֵן בְּסַפִּינָה שְׂיִצְטַרֵף הַיִּשְׁרָאֵל לְבֹא (טז) לְיַדִּי מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת, אָסוּר (יז) לְכַנֵּס בָּהּ שְׁלֵשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת, אֶפְלוּ הֵם נִהְרֹת הַנּוֹבְעִים וְהֵיא לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה טַפְחִים (ריב"ש סי' קנב, מהרי"ק). אֲבָל (יח) אִין אָסוּר בְּמָה שֶׁהִבְהֵמֹת מוֹשְׁכוֹת הַסַּפִּינָה בַּשַּׁבַּת הַנְּהָר, וְלֹא דְמֵי הַהֲלִיכָה בְּקִרְוֹן (ט) שְׂאִסוּר: ג' (יט) יְהִיכָא דְמִתַּר לְהַפְלִיג מְעֶרְב־שַׁבַּת, אִם נִכְנַס בְּסַפִּינָה מְעֶרְב־שַׁבַּת וְקָנָה בָּהּ (י) (כ) שְׁבִיתָהּ, אַף-עַל-פִּי שְׂמַפְלֶגֶת בַּשַּׁבַּת, מִתַּר, (כא) וְיִהוּא שְׂלֵא יִצָּא מִהַסַּפִּינָה מֵעַתָּה שְׂקָנָה שְׁבִיתָהּ: הַגַּה וְיֵשׁ אִמְרָרִים דְּאֶפְלוּ יִצָּא מִן הַסַּפִּינָה שְׂרִי, (כב) דְּמֵאֲחַר שְׂקָנָה בָּהּ (כג) שְׁבִיתָהּ מְעֶרְב־שַׁבַּת, מִתַּר אַחֲרֵיכֶךָ לְכַנֵּס בָּהּ בַּשַּׁבַּת וְלִהְפְּלִיג. וְיֵשׁ (כד) שְׂעוּשִׁין (יב) קְדוּשׁ בְּסַפִּינָה, וְאַחֲרֵיכֶךָ חוֹרִים לְבִיתָם וְלָנִים שֶׁם,

ד שם ה' הנרמס'
 פרק ל' מהא דמי
 בישן פסחים דף ג'
 ו הרי"ף והנרמס'
 שם והרא"ש
 ז הנרמס' בתשובה
 ח הנרמס' והנרמס'
 ט בית יוסף גם לדעת
 הרי"ף והרא"ש י טור
 בשם פת"ג כ' תוספות
 בערוכהו מ"ג והרא"ש
 שם וגם בתשובה
 והרשב"א בתשובה

באר היטב
 שרי ולא גזרינן שמא יצא חוץ לתחום, מ"א: (ב) שְׂאִסוּר. דְּבַקְרוֹן אָסוּר שְׂמָא יִבְד מִן הַקְרוֹן וְלֶךְ בְּאִסוּר, וְהָ אִין שִׁנְף פָּאן, ט"ו. וּמֵאִי פֶתַח דְּבַקְרוֹן אָסוּר מִשׁוּם שְׂמָא יַחְתֵּף וְזוּרָה, אֲבָל הֵכָא הִבְהֵמֹת הוֹלְכוֹת לְמַרְחוֹק וְלֹא שִׁנְף שְׂמָא יַחְתֵּף וְמוֹרָה: (י) שְׁבִיתָהּ. וְאֶפְלוּ חַל י"ט ע"ש שְׂרִי לְקַנּוֹת שְׁבִיתָהּ, עִין ס' ת"ר: (יא) קְדוּשׁ. לְפָרוּסִימִי מִלְּתָא. וְכַעֲי וְדוּקָא שְׁלֵשׁב שֶׁם בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת, מ"א. פֶּתַח מִשְׁפַּט צַדִּיק: תַּחֲשַׁט מִמֶּנָּה בְּהַפְלִיג לְהַפְלִיג בְּסַפִּינָה בַּשַּׁבַּת, וְאִין דְּלֹא, וְהַשַּׁעַם, כִּיּוֹן שֶׁהִתְחַלל בְּהַתָּר: (ה) שֶׁם. כְּלוּמַר, כְּפִישׁ רֹחַ טוֹב הוֹלְכִין כִּיּוֹם אֶחָד, אַע"פ שְׂכַלְשׁוּ אִין רֹחַ טוֹב שְׂרִי לְהֶלֶךְ בַּע"ש, ב"י ד"מ: (ו) וּבִלְבּוֹל. וְלְדוּכֵר-מַעְזָה שְׂרִי, דְּהַעוֹסֵק בְּמַעְזָה פְּטוּר מִן הַמַּעְזָה: (ז) הַסַּפִּינָה. פ"י אַע"פ שֶׁהַיָּמִים עַמְקִים יוֹדִי, אִם הַסַּפִּינָה מִשְׁקַעַת בַּיָּמִים וְהוּא יוֹשֵׁב לְמַטָּה מִיַּד נִמְצָא מִהֲלֶךְ לְמַטָּה מִיַּד, וְאֶפְלוּ יוֹשֵׁב לְמַעְלָה אָסוּר כִּיּוֹן שֶׁהַסַּפִּינָה רַחְבָּה, כ"מ שִׁמּוֹן חוֹר, ע"ש ע"מ"א: (ח) לְתַחוּם. וְחוּץ תַּחְמוּם

באר הלכה
 * שָׂאִין בִּיגֵיהֶם וְכוּ' יוֹם אֶחָד. וְהוּא הַדִּין אִם יֵשׁ בִּיגֵיהֶם מִהֲלֶךְ שְׁנֵי יָמִים, מִתַּר בְּסַפִּינָה כִּיּוֹן שֶׁהוּא קֹדֶם שְׁלֵשָׁה יָמִים, אֲבָל מִכָּל מְקוֹם כֵּל מַה שְׂכִיכֹל לַעֲשׂוֹת שְׂלֵא יִצְטַרֵף בְּעֶרְבֵי לַחֲלֵל אֶת הַשַּׁבָּת, כְּגוֹן עַל-יַדִּי אִינוּר-יְהוּדִי וְכוּדְמָה, פְּשִׁיטָא דְמִתְּוִיב לַעֲשׂוֹת כֵּן: (י) בַּבֶּקֶר. דָּאם יִמְשֵׁף שְׁעָה וְשָׁתִּים עַל הַיּוֹם אָסוּר, דְּלֹא יִגִּיעַ לְשֶׁם קֹדֶם הַשַּׁבָּת [כ"ו]: (יא) מִפְּנֵי שְׂאֵפְשׁוֹר וְכוּ'. רוּצָה לוֹמַר, כְּפִישׁ רֹחַ טוֹב הוֹלְכִין כִּיּוֹם אֶחָד, (ה) לְכֵן שְׂרִי לְהֶלֶךְ בְּעֶרְב־שַׁבַּת(י) לְפִי שְׂאֵפְשׁוֹר שִׁהִיָּה רֹחַ טוֹב: ב' (יב) אֶפְלוּ בְּעֶרְב־שַׁבַּת. וְאִין צָרִיךְ לְפַסֵּק עִמּוֹ שִׁישַׁבַּת. וְלַעֲנוֹן לְהַפְלִיג בַּשַּׁבַּת עִין בְּסַפִּינָה ג: (יג) וְיִהוּא שְׂלֵא וְכוּ'. דְּכִיּוֹן (ו) דְּתַחּוּמִין דְּבַקְרוֹן הוּא, וְאֶפְלוּ תַחּוּמִין דִּי"ב מִיל קִימָא לֵן דְּבַיְמִים וְנִהְרֹת אִין בְּהֵן אָסוּר דְּאוֹרִינְתָא לְדַבְרֵי הַכֵּל, שָׂאִין דוּמִין לְדַגְלֵי מִדְּבַר, לְפִיכֶךָ תַּלְמִין בְּסַפִּקוֹ לְהַקֵּל וְאִמְרִינוּ דְּעַמֵּק עֲשָׂרָה טַפְחִים מִקְרָקֵע הַסַּפִּינָה לְקַרְקַע הַיָּמִים, וְאִין תַּחּוּמִין לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה: (יד) שְׂמַקְרָקֵע הַסַּפִּינָה. פְּרוּשׁ, אַף-עַל-פִּי שֶׁהַיָּמִים עַמְקִים עֲשָׂרָה, אִם הַסַּפִּינָה מִשְׁקַעַת בַּיָּמִים, שָׂאִין בֵּין קַרְקַע הַסַּפִּינָה לְקַרְקַע הַיָּמִים עֲשָׂרָה טַפְחִים; לֹא מִבְּעַיָּא אִם הוּא יוֹשֵׁב בְּסַפִּינָה לְמַטָּה מִעֲשָׂרָה, נִמְצָא מִהֲלֶךְ לְמַטָּה מִעֲשָׂרָה, (ו) אֲלֹא אֶפְלוּ אִם הוּא יוֹשֵׁב בְּסַפִּינָה בְּמִקּוֹם גְּבוּהָ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה מִקְרָקֵעֵת הַיָּמִים גַּם-כֵּן אָסוּר, כִּיּוֹן שֶׁהַסַּפִּינָה רַחְבָּה אַרְבָּעָה וְנִיחָא לְהִלְחֵף, כְּעוֹמֵד לְמַטָּה דְּמִנָּא. (ס) וְיֵשׁ מִתִּירִין כִּשְׁהוּא יוֹשֵׁב לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה טַפְחִים (ט) וְאִין גְּלִיּוֹת תְּלוּיּוֹת לְמַטָּה מִעֲשָׂרָה טַפְחִים, (י) וְיֵשׁ לְסַמֵּךְ עַל דְּבִרְיָהֶם כִּשְׁהוּא צָרִיךְ לְכַךְ: (טו) אָסוּר לְצַאת וְכוּ'. הֵינּוּ (יא) כֵּל הַשְּׁלֵשָׁה יָמִים שְׂקָדִים שַׁבַּת, אִם יוֹדֵעַ שְׂדוּמֵן לֹא שֶׁם בַּשַּׁבַּת מְקוֹם הַהוּא וְיִצְטַרֵף לְעֵבֵר עֲלָיו עַל אָסוּר תַּחּוּמִין, אֲבָל קֹדֶם לָזֶה מִתַּר, וְכִמוֹ שְׂקָתוֹב בְּסַפִּינָה א' בְּהַגִּי"א: (טז) לְיַדִּי מְלָאכָה. אֶפְלוּ מְלָאכָה דְּרַבְּנָן [אַחֲרוּנִים]: (יז) לְכַנֵּס בָּהּ שְׁלֵשָׁה יָמִים. הַשַּׁעַם, כְּמוֹ שְׂקָתוֹב לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה טַפְחִים, וְגַם לֹא יִצְטַרֵף הַיִּשְׁרָאֵל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה שֶׁם, אִין לְאָסוּר לְסַע בְּסַפִּינָה הִיכָא שֶׁהִבְהֵמֹת מוֹשְׁכוֹת הַסַּפִּינָה דִּיהִיָּה דוּמָה כְּאֵלוּ יוֹשֵׁב בְּקִרְוֹן וְהִבְהֵמָה מוֹשְׁכַת אוֹתוֹ דְּאָסוּר, לֹא אִמְרִינוּ הִכִּי, (יח) דְּהַתָּם הַשַּׁעַם שְׂמָא יַחְתֵּף וְזוּרָה לְהַנְהִיגָה, אֲבָל הֵכָא הִבְהֵמֹת הוֹלְכוֹת בְּרַחוּק מִמֶּנָּה, וְעַל-כֵּן מִתַּר אֶפְלוּ בְּחוּץ מִתּוֹךְ שְׁלֵשָׁה יָמִים: ג' (יט) יְהִיכָא דְמִתַּר וְכוּ'. פְּרוּשׁ, דְּהַמְחַבֵּר לֹא קָאֵמַר לְעִיל לְהַתִּיר אֶפְלוּ בְּנִהְרֹת הַנּוֹבְעִים וְלַמַּעְלָה מִעֲשָׂרָה אֲלֵא לְהַפְלִיג בְּעֶרְב־שַׁבַּת אֲבָל בַּשַּׁבַּת לֹא, וְכֵאֵן אֲתִי לְאוֹרִינְי דְּלְפַעְמִים אַף בַּשַּׁבַּת מִתַּר לְהַפְלִיג בְּהֶם(י): (כ) שְׁבִיתָהּ. הֵינּוּ, (יג) שְׂשִׁיב שֶׁם כֵּל בֵּין-הַשְּׂמֻשׁוֹת עַד שְׂתַחֲשֵׁף: (כא) וְיִהוּא שְׂלֵא יִצָּא. דָּאי לֹא הִכִּי (יד) אָסוּר לְכַנֵּס בָּהּ בַּשַּׁבַּת מִפְּנֵי שְׂנֵהְגָה כְּשֵׁט עַל-פְּנֵי הַיָּמִים, וְהָ אָסוּר, כְּמוֹ שְׂכַתוֹב סִימֵן שֵׁלֵט: (כב) דְּמֵאֲחַר שְׂקָנָה בָּהּ וְכוּ'. הֵינּוּ, דְּעַל-יַדִּי-יִהוּ הַהוּא לֵה סַפִּינָה כְּבִיתוֹ וְאִינוּ נִרְאֵה כְּשֵׁט כְּשֶׁנִּכְנַס בָּהּ בַּשַּׁבַּת. (טו) וְאֶפְלוּ לְדַעָה זוֹ אִינוּ מוֹעִיל הַתְּנַן-שְׁבִיתָה אֲלֵא שִׁהִיָּה מִתַּר לְכַנֵּס בְּהַסַּפִּינָה בַּשַּׁבַּת, אֲבָל כְּשִׁמְגִיעַ אַחֲרֵיכֶךָ לְיִבְשָׁה אִסוּר לֹא לִזוֹ מֵאֲרַב־אִמּוֹת(י), כְּמוֹ שְׂכַתוֹב בְּסִימֵן תּוֹ [וְאִם הִגִּיעָה הַסַּפִּינָה לְעִיר הַמְּקַלְּתָּה מַחְצוֹת, עִין שֶׁל בְּהַגִּי"א], (טו) אֲבָל אִם יִצָּא מִהַסַּפִּינָה מֵעַתָּה שְׂבִיתָהּ, מִתַּר אַחֲרֵיכֶךָ לִילֵךְ בְּמִקּוֹם שְׂבִיגֵי לִיבְשָׁה עַד אֶלְפִים לְכָל רֹחַ; וְהֵי מְלִי שְׂבִיתָהּ הַסַּפִּינָה לְעוֹלָם לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה טַפְחִים, (יז) וְכַמְבָּאֵר שֶׁם. (יח) וּבְסַפִּינָה גוּפָא מִהֲלֶךְ אֶת כֵּלָּה אֶפְלוּ אִם יִצָּא מִבְּעֶרְבֵי לְבִיתוֹ אַחַר שְׂקָנָה שְׁבִיתָהּ, כִּיּוֹן שֶׁשַּׁבַּת בְּאִרְרִי מַחְצוֹת מִבְּעוֹד יוֹם. וְאִם לֹא קָנָה שְׁבִיתָה כֵּלָּה מִבְּעוֹד יוֹם, עִין לְקַמֵּן בְּסִימֵן תַּה סִיעִי ו' בְּמַשְׁנֵה בְּרוּרָה, כִּי שֶׁם בְּאִרְנֵי כֵל פְּרָטִי הַדִּינִים הָאֵלוּ: (כג) שְׁבִיתָה מְעֶרְב־שַׁבַּת. וְאֶפְלוּ אִם חַל יוֹם-טוֹב עֶרְב־שַׁבַּת שְׂרִי לְקַנּוֹת שְׁבִיתָהּ, וְאִין בָּהּ מִשׁוּם הַכְּנָה מִיּוֹם-טוֹב לְשַׁבַּת מ"א], וְאִינוּ מוֹעִיל לָזֶה הַתְּנַן-שְׁבִיתָה שְׂקָנָה מְעֶרְב־יּוֹם-טוֹב. וְעִין בְּסִימֵן תַּסוּ, בְּאִינָה אֶפֶן אִין בּוֹ מִשׁוּם הַכְּנָה: (כד) שְׂעוּשִׁין

שער הציור
 (ה) אַחֲרוּנִים: (ו) בֵּית-יוֹסֵף: (ז) מִגְדְּאֲבָרְהֶם: (ח) הֵרָא"ם: (ט) הֵרָז"ז: (י) הֵרָז"ז, עִין שֶׁם: (יא) הֵרָז"א: (יב) מִגְדְּאֲבָרְהֶם וּש"א: (יג) אַחֲרוּנִים: (יד) הֵרָא"שׁ וְשָׂאִרִי פּוֹסְקִים: (טו) מִגְדְּאֲבָרְהֶם: (טז) אַחֲרוּנִים מִסִּימֵן תּוֹ: (יז) מִגְדְּאֲבָרְהֶם מִסִּימֵן תּוֹ:

הלכות שבת סימן רמח

ביאורים ומוספים

במכונת או ברכבת, כיון שבלשון נסיעה נכללת גם הפלגה בספינה, ואין לשון זו מורה על דבר האסור בדיאי בשבת. ואף מקומות שאין אפשרות להגיע אליהם בספינה, דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה סי' שז ס"ק י, וארחות שבת פכ"ב הע' טז) שמותר לאדם לומר שבתכניו לנסוע אליהם, שהרי יכול הוא להגיע לאותם מקומות ע"י רכיבה באופנים, ואף זה נקרא 'נסיעה'. אך כתב הגר"ש אויערבך (שם), שמן הסתם הוראה זו שייכת דוקא במי שרגיל לרכב על אופנים, ובין אנשים הרגילים לעשות כן [אמנם כיום שכבר התקבל האיסור לנסוע באופנים, יש לומר שאסור לומר מחר אסע באופנים. וראה מה שכתב במשנ"ב לקמן (סי' שה ס"ק טא)]. אכן דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת פע"ב הע' 38) שכיון שסתם נסיעה היא ברכב, אין היתר לומר סתם לשון נסיעה ואפילו שכונתו להפלגה או לרכיבת אופנים.

[משנ"ב ס"ק כב]

אָבֵל קְשָׁמְגִיעַ אַחֲרֵי-כֵן לְיִצְחָק אֶסֶר לוֹ לָזוֹחַ מֵאֲרָבַע אֲמוֹתָיו⁽¹⁴⁾.

14) ואם יורדים גשמים על הספינה, ומשום כך מוכרח הוא לירד מהספינה, כתב הרמ"א לקמן (סי' תד ס"א) שמותר לו לילך בכל העיר, וכולה נחשבת לגביו כד' אמות, והוא הדין כשמוכרח להיכנס לעיר לעשות צרכיו.

[משנ"ב ס"ק יא]

לְכֵן שָׁרִי לְהֵלֵךְ בְּעָרְב־שַׁבָּת⁽¹²⁾.

12) אולם לילך בערב שבת יותר מג' פרסאות, כתב השו"ע לקמן (סי' רמט ס"א) שאסור, כדי שלא יגיע לביתו לאחר שליש היום. וכשנסוע בעגלה או רוכב על סוס, כתב המשנ"ב שם (ס"ק א) שרשאי לנסוע אפילו הרבה יותר מג' פרסאות כל עוד יגיע קודם שליש היום, ובשם הבי"ח כתב שיש להקל לנסוע בעגלה אפילו אחר חצות היום, ובלבד שיעמוד לשבות בעוד היום גדול. ואם מולך עמו מזונות, כתב בביה"ל שם (ס"א ד"ה ויוכל) שנחלקו האחרונים אם רשאי לילך יותר מג' פרסאות.

[משנ"ב ס"ק יט]

דְּלַפְעָמִים אָף בְּשַׁבָּת מְתָר לְהַפְלִיג בְּקֶהֱם⁽¹³⁾.

13) וכיון שיש אופן שמותר להפליג בספינה בשבת, כתב הערוך השלחן (סי' שז סכ"א) שמותר לדבר בשבת על הפלגה בספינה, ואין בזה משום איסור ידבר דבר, וכפי המבואר בשו"ע לקמן (סי' שז ס"ח) שכיון שמותר ללכת מחוץ לתחום על ידי בורגנין, מותר לדבר על כך בשבת. ומטעם זה צידד הגרש"ז אויערבך (שש"כ פכ"ט הע' קעא) שמותר לאדם לומר שבתכניו לנסוע למקום שאפשר להגיע אליו בספינה, אע"פ שמתכוין לנסוע לשם

המשך מעמוד קודם

במשנ"ב לקמן (סי' תקפו ס"ק פה) את דעת החיי אדם שאם אי אפשר בענין אחר מותר לעשות כן, וצ"ע למה שכתב לקמן בתחילת סימן תרלט. ולגבי מצות סוכה, כתב לקמן (שם ס"ק א) שיש המקילים לעבור בספינה אם משיטה נכרי, אבל הרבה מהאחרונים מחמירים בזה. ובשעה"צ (שם ס"ק א) תמה מה הוא מקור המקילים.

[משנ"ב ס"ק ד]

דְּהִשְׁלֵשָׁה יָמִים נְחֻשְׁבִין עִם הַשַּׁבָּת גּוֹפֵא, וְבָיִים רְבִיעִי מְתָר⁽⁹⁾.

9) בביאור מחלוקתם כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ג), שנחלקו לפי הטעם שאיסור ההפלגה הוא משום עונג שבת, האם צריך שכל השבת תהיה בעונג, כולל תחילת השבת, ולכך ביום רביעי אסור להפליג, או שמא די במה שתהיה מקצת השבת בעונג, ולכך מותר להפליג ביום רביעי, ותקיים מצות עונג שבת בסוף השבת כשיגמרו שלושת הימים.

[משנ"ב ס"ק ה]

וְכֵן בְּיָוֶם-טוֹב שְׁנֵי אֵין מְפָלְגִין⁽¹⁰⁾.

10) בביאור החידוש שבדין זה, כתב המחצה"ש (ס"ק ב), שאף שהיום הראשון הוא העיקר, שהרי היום בקיאים אנו בקביעות החודש, וכל מה שעושים אנו יום טוב שני אינו אלא מצד מנהג אבותינו, והיה צד לומר שיהיה אפשר להקל ולהפליג, מ"מ לא אומרים כן אלא דינו כשבת לענין זה.

[שעה"צ ס"ק ב]

דְּקָל הַשְּׁעָמִים הַנְּקָמְרִים בְּפִתְחָהּ שֶׁךְ גַּם בְּיָוֶם-טוֹב⁽¹¹⁾.

11) מבואר מדבריו, שאף ג' הימים שקודם הייט שייכים ליו"ט. אמנם לענין הברלה לאחר יו"ט, כתב לקמן (סי' רצט ס"ק טז בשם ספר לשון חכמים) שרק ג' הימים שלאחר השבת נחשבים כשייכים לשבת שעברה, מה שאין כן ביו"ט [וראה חוט שני ח"א פ"ח ס"ק א].

שיהא אסור לו להפליג בספינה לעולם. ואדם שיכול להתרגל לנסיעה בספינה אם יפליג ביום ראשון, אך אם יפליג ביום שני יגרום לו הרבר ביטול עונג שבת, דעת הגרש"ז אויערבך (שם) שאין לחוש לגרימת ביטול עונג שבת, אלא שטוב שיהדר ויקדים.

וספינות של ימינו, כתב המור וקציעה שכיון שנמשכות הן על ידי ספינים וחובלים, ולא על ידי הרוח, אין בנסיעה בהן משום חשש ביטול עונג שבת. וכן דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ב הע' 9) שאין איסור זה נוהג בספינות שבימינו, כיון שנוח לשהות בהן, והרי הן מנווטות היטב על ידי הספינים, אלא שהוסף, שמי שלמרות הכל קשה לו הנסיעה, אסור לו לנסוע בספינה אלא ג' ימים קודם השבת. מאידך, דעת הגר"ז קרליץ (חוט שני ח"א פ"ח ס"ק א) שאיסור זה נוהג אף בנסיעה בספינות שבימינו, וכן בטיסה במטוס. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קו ס"ק טז) לענין טיסה במטוס.

ומי שיש לו אפשרות לטוס במטוס או להפליג בספינה באופן המותר, כתב הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סי' לח) שיטוס במטוס, ואף אם אין ודאות שיצטרכו לחלל שבת בהפלגה בספינה, כיון שמדת חסידות היא שלא להשתמש בהיתר להפליג בספינה, שהרי מבואר בגמ' (נדה לח, ב) שחסידים הראשונים היו נוהרים שלא לעשות מעשים בימות החול שיגרמו למצב של פיקוח נפש שיצטרכו לחלל שבת עבורו.

[משנ"ב ס"ק א]

הֲבֵינוּ, אָף דְּבִנְדָאִי לֹא יָקִים עֲנָג שַׁבָּת עַל-יְדֵי נְהִי⁽⁷⁾.

7) ורק אם יוכל לקיים את מצות עונג שבת קצת, אולם אם לא יוכל לקיים את מצות עונג שבת כלל, כתב בביה"ל לקמן (סי' רמט ס"א ד"ה אין) שאפשר שלא יצא אפילו לדבר מצוה.

[משנ"ב ס"ק ב]

דְּהָא לֹא יוּכַל לְפַסַּק עִמּוֹ שֵׁיִשְׁבַּת וְלֹא יִלְךָ⁽⁸⁾.

8) ולשוט בספינה לצורך תפילה במנין, כתב בשעה"צ לקמן (סי' תריג ס"ק ב) שאסור. אכן לצורך תקיעת שופר בראש השנה, הביא

